

Mələxanım HACIYEVƏ

*M.F.Axundov adına
Azərbaycan Dövlət Kitabxanasının
direktor müavini*

KİTABXANAÇILARIN FASILƏSİZ TƏHSİLİNİN TƏŞKİLİNDƏ MİLLİ KİTABXANANIN ROLU

Müasir kitabxananın fəaliyyəti onun kadr tərkibindən çox asılıdır. Kitabxana işi və informasiya sahəsində ali təhsil almaq ixtisasa yiyələnməyin əsas və ümdə şərtlərindəndir. Lakin əldə etdiyi bilik və sava-dı sonralar işləyərkən təkmilləşdirmək, fasiləsiz olaraq genişləndirmək və öz üzərində çalışmaq sözsüz ki, müasir kitabxanaçı üçün vacib amil-lərdəndir. Yüksək ixtisas, professionalıq, yeniliyi duymaq, təşəbbüs-karlıq bu gün kitabxanaçını səciyyələndirən əsas keyfiyyətlərdir. Bütün bunları da kitabxanaçıların fasiləsiz təliminin təşkili vasitəsi ilə əldə etmək olar.

Ötən əsrin 60-cı illərindən başlayaraq bir çox ixtisas sahibləri, c cümlədən kitabxana və informasiya sahəsinin mütəxəssisləri ixtisasın artırılması və təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə professional fasiləsiz təh-silə böyük əhəmiyyət verməyə başlamışlar. Hazırda elmi nəzəriyyəyə əsaslanan fasiləsiz təhsil konsepsiyası bütün dünya üzrə təcrübədə ge-niş yayılmışdır. Bu sahəyə dair çap olunan nəşrlərdə «fasiləsiz təhsil» termini müxtəlif cür izah olunur. Amerika Kitabxana Assosiasiyasının 1988-ci ildə kitabxana və informasiya işçilərinin fasiləsiz təhsilinə dair nəşr etdirdiyi dərslikdə fasiləsiz təhsil fərdin əvvəllər aldığı biliyə, bacarığa və elmi təşəvvürlərinə əsaslanaraq, onu müasir tələblərə və keyfiyyətlərə gətirib çıxaran bir təlim prosesi kimi izah olunur.

Fasiləsiz təhsil əsas ixtisas təhsilindən sonra həyata keçirilir. Adətən bu təhsil fərdin öz şəxsi təşəbbüsü əsasında həyata keçirilir və onun özünün bilik və bacarıqlarının genişləndirilməsinə dair öz şəxsi məsuliyyəti ilə əsaslandırılır. Bu öz əməkdaşlarının professional hazırlığının genişləndirilməsi üçün təşkilatın təşəbbüsü ilə təşkil olunur. personalın ixtisasının artırılması məfhumundan daha genişdir.

Həmin sənəddə fasiləsiz təhsilin əsas məqsədləri belə açıqlanır. Fasiləsiz təhsil kitabxanaçıların və informasiya işçilərinin daim öz professional səviyyəsinin saxlanılması məqsədini güdür. Fasiləsiz təhsil proqramlarında iştirak etmək mütəxəssisə daim dəyişən mühitdə yeni ideyalara yiyələnərək, öz funksional vəzifələrini məsuliyyətlə həyata keçirmək üçün yeni bilik və vərdişləri mənimsəməyə, yeni fəaliyyət sahəsində ixtisaslaşmağa, yeniliyin qavranılması ilə böyük məmnunluq hissənə nail olmağa şərait yaradır.

Beləliklə, fasiləsiz təhsil nəinki mühazirə və seminarlarda iştirak etmək, yeniliyi öyrənmək, yeni texniki vərdişlər əldə etmək, eyni zamanda öyrəndiklərini təcrübəyə tətbiq etməkdən ibarətdir.¹

Kitabxanaçıların fasiləsiz təhsili üzrə tanınmış Amerika mütəxəssisi və bu sahəyə dair bir neçə elmi məqalələrin müəllifi Elizabet U.Stoun isə bu təhsil sistemini «ixtisas maraqları üçün fasiləsiz təhsil» adlandırır. Bununla da o, bütün həyatı boyu öyrənməyin əsas vacib amillərdən olduğunu qeyd edir.²

A.N.Vaneyev və V.A.Minkinanın redaktəsi ilə çap olunmuş kitabxanaçının məlumat kitabında isə fasiləsiz təhsil sistemində əsas iki istiqamət qeyd olunur. Bunlardan biri ixtisasartırma, digəri isə kadrların yenidən hazırlanmasıdır.³ İxtisasartırmada əsas məqsəd kitabxanaçının tutduğu vəzifə ilə əlaqədar onun professional biliklərinin genişləndirilməsi və daha da təkmilləşdirilməsindən ibarətdir. Kadrların yenidən hazırlanması isə kitabxanalarda yeni sahələrin açılması ilə əlaqədar kitabxanaçıya yeni professional biliklərin öyrədilməsi məqsədini güdür. İxtisasartırma və kadrların yenidən hazırlanması metodiki işin əsas tərkib hissəsi olub, aşağıdakıları özündə cəmləyir:

- kitabxanaçıların hazırlanmasını və yenidən hazırlanmasını həyata keçirən təhsil ocaqları (institutlar, fakültələr, ixtisasartırma mərkəzləri);

- kitabxananın metodik fəaliyyətində istifadə olunan ixtisasartırmanın formaları (seminarlar, işgüzar oyunlar staciroykalar, praktikumlar və s.);

- kitabxanaçıların professional şəxsi təhsili.

Bütün bunlar bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə şəklində həyata keçirilir. Fasiləsiz təhsilin müxtəlif formaları bütövlükdə ixtisasartırma və kitabxanaçıların yenidən hazırlanması sistemini təşkil edir ki, onun da qarşısında müəyyən tələblər qoyulur. İlk növbədə bu iş elə təşkil olunmalıdır ki, qrupundan və kateqoriyasından asılı olmayaraq bütün kitabxanaçılar əhatə olunsun. Elə bir sistem yaradılmalıdır ki, hər bir kitabxanaçı-

nın müəyyən bir dövrdən sonra (3-5 il ərzində) seminarlarda, kurslarda stajorluqda, treninqlərdə və s. yenidən ixtisasartırma imkanları olsun.

Eyni zamanda ayrı-ayrı qrup və kateqoriya kitabxanaçıların təhsilinə təbəqələşdirmə, diferensiallaşdırmanın yanaşma olmalıdır. Bu zaman kitabxananın özünün növü və kateqoriyası, kitabxanaçının tutduğu vəzifəsi, təhsili, iş stajı, təcrübəsi nəzərə alınmalıdır. Bu zaman kitabxanaçılıq təhsili olmayan təzə başlayan kitabxanaçıya xüsusi yanaşma lazımdır. Təhsilin təşkili sistemli və ardıcıl olmalıdır.

Ölkəmizdə kitabxanaçılıq təhsil sistemi aşağıdakı mərhələ və pillələrdən ibarətdir:

1. Orta ixtisas təhsili;

2. Ali ixtisas təhsili;

- bakalavr pilləsi

- magistratura pilləsi

- aspirantura pilləsi

3. İxtisasartırma və kadrların yenidən hazırlanması;

4. Şəxsi təhsil.

Bu təhsil sisteminin bütün bu pillələri və mərhələləri əlaqələndirilməli və biri digərini tamamlamalıdır. Lakin çox təəssüflər olsun ki, ölkəmizdə kitabxanaçılıq təhsil sistemində bu çox da qənaətbəxş şəkildə deyildir. Belə ki, ölkədə kitabxanaçılıq üzrə fasiləsiz təhsil sisteminin ümumi strateji siyasət və konsepsiyaya uyğun inkişaf etdirilməsi sistemin bütün pillələrinin vahid iyerarxiya prinsipləri əsasında yeniləndirilməsi vəzifələri metodik mərkəzlərin bu prosesdə fəal iştirakını tələb edir. Söhbət respublikada kitabxanaçı kadrların fasiləsiz təhsil sisteminin kitabxana işinin metodik təminat sistemi ilə dialektik vəhdətdə, bir-birini tamamlayan elmi-təcrübə, pedaqoji və metodik baxımda əlaqələndirilmiş sistemli fəaliyyət kimi formalaşmasından gedir.⁴

Təbiidir ki, kitabxanaçıların fasiləsiz təhsil sistemində metodik mərkəzlərin iştirakı daha çox ixtisasartırma və kadrların yenidən hazırlanması mərhələsində özünü büruzə verir. Əvvəlki illərdə bu sahədə müəyyən işlər aparılısa da, 90-cı illərdə bu işlər bir qədər zəifləmişdi. Şübhəsiz ki, müasir dövrdə kitabxana işçilərinin fasiləsiz təhsili metodik mərkəzlərin bilavasitə iştirakı olmadan həyata keçirilə bilməz. Məhz təsadüfi deyildir ki, inkişaf etmiş xarici ölkələrdə, Rusiyada, Baltikyanı ölkələrdə MDB məkanında kitabxanaçıların fasiləsiz təhsil sisteminin ixtisasartırma mərhələsi məhz metodik mərkəz statusunu malik olan kitabxana arda mərkəzləşdirilmişdir.

Məhz dünya kitabxanalarının belə bir iş təcrübəsi M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının diqqətindən kənar qala bil-

məzdi. Metodik təminat sistemində ən yuxarı səviyyə statusuna malik olan bu kitabxana həmin sistemdə aparıcı rol oynayan, metodik mərkəzlərin fəaliyyətini vahid, kompleks plan və proqram əsasında əlaqələndirən, respublikada kitabxana işi üzrə metodik fəaliyyətin ümumi istiqamətlərini müəyyənləşdirən ümummilli və ümumrespublika səviyyəli metodik mərkəz kimi bu qabaqcıl təcrübəni daha dərinədən öyrənərək, onu tətbiq etmək niyyətini qarşıya bir vəzifə kimi qoyur. Bununla əlaqədar kitabxana ilkin vəzifə kimi fasiləsiz təhsil sistemini təşkil etmək üçün özünün statuslu trener-kitabxanaçıları yetişdirmək məqsədini həyata keçirir.

Bu məqsədlə Gürcüstanın İnformasiya Mütəxəssisləri Assosiasiyasının (İMA) fasiləsiz təhsil sistemi sahəsində fəaliyyəti diqqəti daha çox cəlb etmişdir. İMA Amerikada kitabxana və informasiya proqramları çərçivəsində ABŞ-ın ən yaxşı universitetlərində təhsil almış və magistr səviyyəsinə yiyələnmiş kitabxana-informasiya mütəxəssisləri tərəfindən yaradılmışdır. 1997-ci ildə yaradılan bu Assosiasiyanın əsas məqsədi kitabxana və informasiya mütəxəssislərinin əməkdaşlarını yeni kitabxana və informasiya texnologiyaları ilə tanış etmək, eyni zamanda onlar arasında Amerikanın qabaqcıl kitabxana və informasiya mütəxəssislərinin təcrübəsini yaymaq, ABŞ kitabxanaçıları ilə professional əlaqələrin və informasiya mübadiləsinin yaradılmasına nail olmaqdan ibarətdir. Artıq bu məqsədlə Assosiasiya 1998-ci və 1999-cu illərdə Tbilisi şəhərində regional kitabxanaçılıq konfransları keçirmiş, kitabxana-informasiya sferasında tanınmış Amerikalı alimləri və mütəxəssisləri ölkəyə gəvət edib, onların bilik və təcrübələri ilə tanış olmaq imkanları yaratmışdır. Eyni zamanda Assosiasiya Tbilisidə ölkə kitabxanaçılarının fasiləsiz təhsil proqramları çərçivəsində müxtəlif trening və seminarların keçirilməsində artıq müəyyən təcrübəyə malik idi.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası özünün trener-kitabxanaçıları yetişdirmək üçün məhz bu Assosiasiya ilə əlaqələr yaratmış və onlarla birgə əməkdaşlıq şəraitində öz problemini həll etməyə çalışmışdır. Problemin həlli üçün maliyyə dəstəyi isə Avrasiya Fondunun elan etdiyi Cənubi Qafqazda birgə layihələrə başlamaq üçün regional əməkdaşlıq proqramı çərçivəsində əldə olunmuşdur.

Avrasiya Fondu 14-18 oktyabr 1998-ildə Gürcüstanın Likani şəhərində Cənubi Qafqazda Regional Əməkdaşlıq konfransı keçirmişdir. Konfransa regional problemləri müzakirə etmək və əməkdaşlıq layihələrini planlaşdırmaq üçün Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstanın müxtəlif təşkilatlarının 170-dən artıq proqram koordinatoru toplanmış

dı. Milli kitabxanadan isə artıq Avrasiya fondu ilə əməkdaşlıqda müəyyən təcrübəsi olan kitabxananın direktoru Leyla Qafurova iştirak edirdi.

Avrasiya Fondunun Əməkdaşlıq Proqramı Cənubi Qafqaz ölkələri təşkilatlarının eyni problemlərlə qarşılaşmaları və eyni imkanlara malik olmalarına, lakin birgə layihələri yerinə yetirmək üçün resurslardan və imkanlardan istifadə edə bilmədiklərinə görə kömək məqsədi ilə həyata keçirilirdi. Regional konfransda Fond maneələri dəf etməyə və regional integrasiyanın inkişafına nail olmağa yönəldilmiş layihələrin köməyi ilə öz fəaliyyətlərini möhkəmləndirmək məqsədilə konfransda iştirak etmiş təşkilatlara qrant müsabiqəsi elan etmişdi.

Məhz Milli Kitabxana bu müsabiqədə iştirak edərək, 999 ABŞ dolları həcmində «Kontakt qrantı» udmuşdur. Bu qrant proqramı çərçivəsində Milli Kitabxananın iki nəfər əməkdaşı Tbilisi şəhərinə ezam olunaraq, Gürcüstan Milli Kitabxanasında, Q.Ş.Mikeladze adına Dövlət Texniki Kitabxanasında olaraq kitabxana rəhbərləri və əməkdaşları ilə görüşmüşlər. İnformasiya Mütəxəssislərinin Assosiasiyasında, onların kitabxanaçıları üçün təşkil etdikləri komputer siniflərində olmuş, keçirdikləri treninglərin proqramları ilə tanış olmuşlar. Analoji ezamiyyə iki nəfər gürcü mütəxəssisləri tərəfindən həyata keçirilərək, Azərbaycanın qabaqcıl kitabxanaları, onların rəhbərləri və əməkdaşları ilə tanışlıq aparılmışdır. Hər iki görüş zamanı problemlər, ehtiyaclar öyrənilmiş və resurslar araşdırılmışdır.

Nəticədə M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası Gürcüstanın İnformasiya Mütəxəssisləri Assosiasiyası ilə birlikdə «Cənubi Qafqaz ölkələrinin kitabxana və informasiya əməkdaşlarının regional ixtisasartırma mərkəzi» adlı layihə işləyərək, Fonda təqdim etmişdir.

Layihədə Gürcüstan və Azərbaycan kitabxanalarının üzlaşdiyi problemlər, o cümlədən kitabxana və informasiya işinin avtomatlaşdırılması prosesinin çox aşağı, bəzən də yox səviyyəsində olması, oxuculara xidmətin zəif olması, kadrların texniki vərdişlərə malik olmaması, qabaqcıl dünya təcrübəsi ilə tanış olmaması, yeni beynəlxalq standartlar haqqında təsəvvürlərin çox az olması əks olunmuşdur. Sözsüz ki, cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasında əsas rol oynayan kitabxanaların belə vəziyyətdə olması cəmiyyətin özünün inkişafına mənfi təsir edir. Ona görə də Cənubi Qafqaz kitabxanalarında təşkilatı və struktur islahatlarına böyük ehtiyac duyulurdu. Bundan ötrü isə ilk növbədə kadr hazırlığı, kitabxanaçıların fasiləsiz təlimi və onun dünya təcrübəsinə əsaslanan yeni proqramlarının ön plana çəkilməsi layihənin qarşıya qoyduğu əsas problem idi. Bu problemin aradan qaldırılmasında Amerikada kitabxana və informasiya proqramları çərçivəsində ABŞ-ın ən

yaxşı universitetlərində təhsil almış və magistr səviyyəsinə yiyələnmiş Cənubi Qafqazın kitabxana-informasiya mütəxəssislərinin potensial qüvvəsindən istifadə etmək məqsədəuyğun olar. Onların sayı bərabər olmasa da (Gürcüstandan 7 nəfər, Azərbaycandan 2 nəfər, Ermənistandan 3 nəfər), bu mütəxəssisləri bir yerə toplamaqla, Cənubi Qafqaz ölkələrinin kitabxanaçıları üçün kursların keçirilməsinə və kitabxanaçıların fasiləsiz təlim sistemində müəyyən nailiyyətlər əldə etməyə nail olmaq mümkündür. Sonralar isə bu kursları bitirmiş müdavimlər öz ölkə kitabxanaçıları üçün müasir standartlara uyğun trening və seminarların keçirilməsini təşkil edə bilirlər. Belə bir ideyanı əks etdirən layihə Avrasiya Fondunun Əməkdaşlıq proqramının ekspertlərinin ciddi marağına səbəb olmuş və 45 min ABŞ dolları həcmində qrant almışdır.

Beləliklə, Avrasiya Fondunun tövsiyyələri əsasında Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistan tərəfindən 21 nəfər (hər respublikadan 7 nəfər olmaq şərti ilə) Tbilisi şəhərində keçirilən ixtisasartırma kurslarına dəvət aldılar. Hər 3 respublikadan olan Amerika məzunları birlikdə bu treninglərin keçirilməsində bir trener kimi iştirak etmişdir. Training zamanı kitabxanaçılar demokratik cəmiyyətdə kitabxana işini inkişafının aktual problemlərinə həsr olunmuş mövzularda, o cümlədən «İntellektual azadlıq», «Kitabxana menecmenti», «Kitabxanaların büdcədən-kənar maliyyələşdirmə yolları» «Kataloqlaşdırma və təsnifat» «Kompüterin əsasları» «INTERNET-də axtarış» və s. mövzularda proqramlar dinləmişlər. Proqramların tərtibində və treninglərin keçirilməsində ABŞ-in Urbana-Şampney şəhərində İlinoy Universiteti kitabxanasının nəzdindəki Mortenson beynəlxalq kitabxana proqramları və onun direktoru professor Marianna-Teks Çoldin çox yaxından iştirak etmişdir. Layihənin əsas üstünlüklərindən biri də o, idi ki, proqramlar tərtib olunarkən, müvafiq proqram üzrə hər bir trener istər Amerikada olan təcrübəni və istərsə də, yerlərdə vəziyyəti yaxşı bilirdilər. Bu da sözsüz ki, proqramın tərtibinə və training zamanı dinləyici ilə qurduğu dialoqa çox müsbət təsir göstərirdi. Proqramların düzgün tərtibi, qabaqcıl Amerika təcrübəsinin yaxşı mənimsənilməsi və yerlərdəki vəziyyətə uyğunlaşdıraraq bu təcrübənin tətbiqi haqqında trenerlərin söhbəti sözsüz ki, dinləyici auditoriyasının böyük marağına səbəb olmuş, onlar arasında öz peşələrinə və ixtisaslarına yeni aspektdən yanaşma impulsları vermişdir. Traininglərin sonunda hər bir dinləyiciyə Cənubi Qafqaz ölkələrinin kitabxana və informasiya işçilərinin regional ixtisasartırma mərkəzinin sertifikatları təqdim olunmuşdur.

Sözsüz ki, layihənin həyata keçirilməsinin ölkədə kitabxana işinin inkişafında son dərəcə böyük rolu oldu. Belə ki, əvvəllə layihə fasilə

ləsiz təlim sistemində özünün təcrübə istiqamətini göstərə bildi. Digər tərəfdən layihənin konkret məqsədləri var idi ki, o da kitabxanaçılara xarici və regional kitabxanaların iş təcrübəsini öyrənilib, yerlərdə tətbiq etmək, yeni texniki vərdislərə yiyələnməyin əsasını qoymaq, idarəçiliyin yeni forma və metodlarını öyrənmək və kitabxanaya əlavə maliyyə mənbələrinin tapılması yollarını izah etməkdən ibarət idi. Layihə eyni zamanda hər 3 respublikada kitabxanaçıların fasiləsiz təlim sistemində aparılacaq islahatlar üçün perspektivlər açmış oldu.

Layihəni müvəffəqiyyətlə başa vurub, Bakıya döndükdən sonra M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının əməkdaşları ölkə kitabxanaçıları üçün təşkil edəcəkləri fasiləsiz təlimin strategiyası üzərində işləməli oldular. İlk növbədə kitabxananın trener-kitabxanaçı kimi fəaliyyətə başlamaq üçün sertifikat almış bu əməkdaşları öz proqramları üzərində işləməli oldular.

Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin formalaşmasında xüsusi xidmətləri olan professor A.Xələfovun qeyd etdiyi kimi, «Yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması tədris prosesinin planı uyğun, ardıcıl və məqsədyönlü təşkilindən asılıdır. Bu iş isə bilavasitə kadr hazırlığının strategiyası hesab edilən tədris planlarının dövrün tələblərinə, elmi tərəqqinin səviyyəsinə, elmi proqnozlar əsasında bu və ya digər elmi inkişaf perspektivlərinə, ixtisasın, sənətin gələcəyinə əsaslanaraq tərtib edilməlidir.»

Bu fikrin davamı olaraq, alimlərimiz göstərirlər ki, kitabxanaçılıq təhsili üzrə tədris planları və proqramları eyni zamanda müasir dövrdə dünya informasiya məkanında getdikcə mürəkkəbləşən kitabxana-informasiya proseslərini nəzərə alan, müasir texnologiya zəminində həyata keçirilən kitabxana xidmətindəki demokratik prinsipləri, cəmiyyətdə kitabxana işinin idarə olunmasının elmi, iqtisadi, sosioloji, hüquqi və s. məsələlərini əks etdirən sənədlər olmalıdır. Kitabxanaçılıq təhsili üzrə tədris planları və proqramları gündəlik kitabxana təcrübəsi ilə ayaqlaşan, gələcək mütəxəssislərə öz ixtisası üzrə informasiya əsrinə uyğun peşə biliklərini aşılamaq üçün geniş imkanlar açan vasitə olmalıdır. Bütün bunlar tədris planları və proqramlarının tərtibi prosesinə geniş oxucu kütlələrinə, informasiya istehlakçılarına kitabxana xidməti işində zəngin təcrübəyə malik mütərəqqi ənənələrə malik olan metodik mərkəzlərin cəlb olumasını tələb edir.⁶

Sözsüz ki, alimlərimizin bu fikirlərini əsas tutaraq, Milli Kitabxananın əməkdaşları öz proqramlarını hazırlayarkən ilk növbədə kitabxanalarımızın və kitabxanaçılarımızın hazırkı vəziyyətini öyrənərək, yaxın gələcək üçün öyrənilməsi nəzərdə tutulan problemlər üzrə nəzəri

bilikləri verən və əməli vərdisləri aşılayan kompleks proqram işləyib hazırladılar. «Müasir kitabxanalar və onların vəzifələri» adlanan bu proqram ilk növbədə şəhər kitabxanalarının aparıcı mütəxəssisləri üçün nəzərdə tutulmuşdu. İlk əvvəllər 40 saatlıq kurs ərzində şəhər kitabxanaçıları «Kitabxana menecmenti», «Kitabxanaların büdcədən kənar maliyyələşdirmə yolları», «Beynəlxalq kitabxana əməkdaşlığı», «İntellektual azadlıq», «Kataloqlaşdırma və kataloq», «Kataloqlaşdırma və təsnifləşdirmə» adlı mövzuları dinləməklə öz bilik və təcrübələrini genişləndirmək və təkmilləşdirmək imkanları əldə etmişlər.

Cəmiyyətdə kitabxanaçılıq fəaliyyətinin idarə olunmasında demokratik iş üslubunun formalaşmasında, kitabxana-informasiya mütəxəssislərinin düzgün inkişaf strategiyasının müəyyənləşdirilməsində, onların səmərəli istifadə edilməsində, habelə kitabxanaların qonşu sahələrlə işgüzar sosial-iqtisadi əlaqələrinin təkmilləşdirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən «Kitabxana menecmenti» kursunda kitabxanaçıların menecment haqqında ümumi məlumat, menecmentin metodları, planlaşdırma, büdcə, kədr siyasəti, məruzələrlə necə çıxış etmək, prezentasiyaları necə keçirmək və sair kimi mövzularla tanış olmuşlar.

Cəmiyyətdə kitabxanaçılıq fəaliyyətinin genişləndirilməsi və optimallaşdırılmasına yönəlmiş əlavə maliyyələşdirmə mənbələrinin müəyyənləşdirilməsi və səmərəli istifadəsindən bəhs edən «Kitabxanaların büdcədən kənar maliyyələşdirmə yolları» kursunda kitabxanaçıların əsasən fəndrayzing fəaliyyətinin strategiyası, onun hüquqi bazası, maliyyələşdirən donör təşkilatlar, onların axtarış üsullarının araşdırılması və layihələrin yazılma metodikasını öyrənmişlər. Kursda M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın bu sahədəki təcrübəsi açıqlanmış və bir neçə layihəsi ilə yaxından tanış olmaq imkanları verilmişdir.

«Beynəlxalq kitabxana əməkdaşlığı» kursu professional kitabxanaların birlikləri, onların fəaliyyəti haqqında məlumatları açıqlayır. Kurs zamanı Beynəlxalq Kitabxana Assosiasiyası Federasiyasının (IFLA) fəaliyyətinin hərtərəfli xarakteri, ora daxil olmanın üstünlükləri və şərtləri göstərilir, proqramları və nəşrləri haqqında məlumat verilir.

«İntellektual azadlıq» kursunda isə mövzu ilə ilk tanışlıq verilmiş, cəmiyyətdə onun rolu göstərilmişdir. Amerika Kitabxana Assosiasiyasının intellektual azadlıq sahəsində fəaliyyəti, hazırladığı qanunlar və sənədlər araşdırılmışdır.

«Kataloqlaşdırma və kataloq» kursunda dinləyicilər MARC formatı, onun əhəmiyyəti ilə tanış olmuş, USMARC, UNIMARC formatlarının ayrı-ayrı sahələrini araşdırmış, fərqli cəhətlərini öyrənmişlər.

«Kataloqlaşdırma və təsnifləşdirmə» kursu isə müxtəlif dünya kitabxanalarının kataloqları haqqında məlumatı və Düünün onluq təsnifatı ilə tanışlığı əhatə edir.

Kurslar zamanı trener-kitabxanaçıların həmkarlarının əvvəlki dövrlərdəki təhsil prosesində və iş təcrübəsində mövcud olmayan müasir nəzəri və təcrübəvi yeniliklərin öyrənilməsinə ön plana çəkmişlər.

Kurslar Azərbaycanlı Amerika səfirliyi nəzdindəki İnformasiya və Kitabxana işçilərinin Təlim Mərkəzinin (IRTCL) maliyyə dəstəyi ilə aparılırdı (<http://azeribooks.aznet.org>).

IRTCL təşkilatı ölkə kitabxanaçılarınin fasiləsiz təliminə kömək məqsədilə yaradılmışdır. 13 dekabr 1999-cu ildə rəsmi açılışı olan bu mərkəz 2000-ci il yanvarın 15-dən başlayaraq ölkə kitabxanaçıları üçün dilin öyrənilməsinə, texniki vərdislərə və ixtisasa dair müxtəlif kurslar təşkil etmişdir. Bu kurslar zamanı ölkə kitabxanaçıları texniki və dil vərdislərini artırmaqla yanaşı, eyni zamanda modern kitabxana və onun yeni-yeni fəaliyyət sahələri ilə tanış olur, avtomatlaşdırılmış kitabxana sistemləri haqqında məlumatlar alır, elektron kataloqlar və elektron kitabxanalar, onların imkanlarını öyrənirdilər. Kitabxanaçıların həmçinin Amerika kitabxanalarının iş təcrübəsi ilə tanış olur, onların kolleksiyaları ilə necə iş aparmaq metodikasını öyrənirdilər. Kurslarda MARC formatın tətbiqi üsulları, ISBD standartları ilə uzlaşması və s. də açıqlanırdı. Kursları həm xarici, həm də yerli mütəxəssislər aparırdılar.

Milli Kitabxana birgə əməkdaşlıq şəraitində artıq ölkə kitabxanaçılarının ixtisasının artırılmasında və yenidən hazırlanmasında müəyyən təcrübəyə malik bu Tədris Mərkəzinin də imkanlarından istifadə etməyə çalışmışdır. Belə ki, kitabxananın trener-kitabxanaçıları müəyyən sayda qruplarda kurslar apardıqca kursun sonunda onlar arasında aparılan sosioloji sorğular, rəy və təklifləri toplayaraq analiz edir və gələcək qruplarda nəzərə almağa çalışırdılar. Bu zaman IRTCL-in təcrübəsi və imkanları nəzəri cəhətdə çox cəlb edirdi. Belə ki, müəyyən say qrupları aparıldıqdan sonra kitabxananın trener-kitabxanaçıları öz kurslarını MS PowerPoint proqramı vasitəsilə təqdim etmək qərarına gəlirdilər. Bu professional təqdimat proqramı olan MS PowerPoint trenerlərə təlim zamanı öz fikirlərini daha ayarı və canlı şəkildə çatdırmaq imkanı verir. Bundan ötrü kitabxananın trener qrupu IRTCL-in nəzdindəki Mikayıl Quliyevin apardığı Microsoft PowerPoint kursunu bitirmişlər. Kurs zamanı trener-kitabxanaçıların professional təqdimat zamanı MS PowerPoint-dən necə istifadə etmək qaydalarını, təqdimatın hazırlanması texnikasını, modifikasiyasını, qrafik və annotasiyaların hazırlanmasını və çapını öyrənirdilər. Bununla da trener-kitabxanaçıların texniki vərdislərini

bir qədər təkmilləşdirərək kursları daha professional səviyyədə keçməyə çalışmışlar. Zaman-zaman kursu bitirən müdaviimlərin rəy və təklifləri əsasında «Müasir kitabxanalar və onların vəzifələri» adlı proqram üzərində müəllimlər daim çalışmış, və arzu olunan fənnlər üzrə dərslərin saatlarının sayı artırılmış və yeni fənnlər o cümlədən «Kitabxana fondlarının mühafizəsinin yeni metodları», «Kitabxana qanunvericiliyi və normativ sənədlər» və sairə əlavə olunmuşdur.

Bütövlükdə şəhər kitabxanaları üçün keçirilən kurslarda 258 nəfər kitabxanaçı iştirak etmişdir. Obyektivliyi və aşkarlığı təmin etmək məqsədi ilə müdaviimlərin kurslar haqqında anonim yazdıqları rəy və təkliflərdən bəzilərini nəzərdən keçirmək maraqlı olar:

***

Elmin, texnikanın inkişaf edib kitabxanaların fəaliyyətində geniş yer tutduğu müasir dövrdə bu tələblərə cavab verən kitabxanaçıları da tələb olunur. Məncə, bu kurslar kitabxanaçılara kitabxana sahəsində olan yenilikləri öyrənməyə və onu işlərində həyata keçirməyə çox kömək edir. Kursun keçirilməsində seçilən mövzular son dərəcə maraqlı və aktualdır (14-cü qrupda təhsil almış müdaviimin fikri).

***

Keçdiyimiz kurslar kitabxana işinin inkişafına doğru atılmış addımdır. Bu, ən doğru, düzgün və zəruri fəaliyyətdir. Kursların təşkilində mütəşəkkillik, təşkilatçılıq özünü göstərir. Xüsusilə müəllimlərin sərbəst psixoloji atmosfer yaratmaq qabiliyyəti və öz üzərində çalışaraq bilik və təcrübələrini artırmaq istəyi təqdirəlayiqdir. Bu kurslar davam və inkişaf etdirilməlidir. Kursların yaranmasında əməyi olan şəxslərə və bilavasitə dərs deyən müəllimlərə təşəkkürümü bildirirəm. Onlara yalnız uğurlar, müvəffəqiyyətlər arzulayıram (16-cı qrupda təhsil almış müdaviimin fikri).

***

M.F.Axundov adına Respublika Dövlət Kitabxanasında «Müasir kitabxanalar və onların vəzifələri» mövzusunda həsr olunmuş bu kursların təşkilini son dərəcə əhəmiyyətli hesab edirəm. Belə ki, kitabxanaçılıq işi sahəsində əldə edilən böyük nailiyyətlərdən, müasir dövrdə onların fəaliyyəti sahəsindəki yeniliklərdən heç də bütün kitabxanaçıları müəyyən məlumatla malik deyillər. Məhz bu kurslar həmin çatışmazlığı aradan qaldırır. Dərs deyən müəllimlərin hamısı haqqında ancaq xoş sözlər demək olar. Onların professional hazırlığı, mövzunu şərh etmək bacarıqları, səmimi və mehriban münasibətləri hər bir dinləyicidə geniş mühakimə formalaşdırmağa kömək edir (21-cı qrupda təhsil almış müdaviimin fikri).

***

Kitabxanaçıları yazdıqları rəy və təkliflərdən belə məlum olur ki, onların ixtisas fənləri ilə yanaşı texniki vərdişləri aşılayan fənlərə də böyük ehtiyacları vardır. Kitabxananın hazırladığı proqram çərçivəsində «Kompüterin əsasları» və «*INTERNET*-də axtarış» mövzuları olsa da, Tədris Mərkəzinin texniki avadanlıqlarının sayı bu fənləri istənilən səviyyədə keçməyə imkan vermirdi. Bu məqsədlə də kitabxana *ACI YF* (Soros fonduna) «*M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanasının trening mərkəzinin genişləndirilməsi*» adlı layihə təqdim etmişdi. Layihəyə əsasən Milli Kitabxana aşağıdakı tədbirləri həyata keçirməyi qərara alırdı:

• Kitabxanaçıların texniki vərdişlərinin artırılmasına dair *IRTCL* mütəxəssisləri ilə birlikdə ölkə kitabxanaçıları üçün kursların keçirilməsi;

• Kitabxanaçıların xarici dil öyrənməsi üçün yenə də *IRTCL*-in əməkdaşları ilə birlikdə Dövlət Kitabxanasının əməkdaşları üçün ingilis dili kurslarının təşkili

• Elektron kataloqların yaradılmasına və beynəlxalq qaydaların öyrənilməsinə dair trener-kitabxanaçıların hazırlanması. Bu zaman formaların öyrənilməsi, beynəlxalq standartların araşdırılması, və milli ədəbiyyata təbiiq olunması nəzərdə tutulur. Bütün bunlar *IRTCL*-in bu sahədə mütəxəssisi olan Amerika vətəndaşı Pol Millerin iştirakı ilə keçiriləcək.

• İnformasiya mərkəzi yaradılacaq regionlarda zona kitabxanaları üçün yerli trener-kitabxanaçıları yetişdirmək;

• Kitabxana-informasiya işinə dair müxtəlif mövzularda beynəlxalq mütəxəssislərin iştirakı ilə respublika kitabxanaçıları üçün treninqlərin keçirilməsi;

• Qrafik üzrə mərkəzin boş saatlarında kitabxananın oxucuları üçün pullu «Kompüterin əsasları» və «*INTERNET*-də axtarış» kursları təşkil etmək.

Kitabxana bütün bunları həyata keçirmək üçün ilk növbədə Tədris Mərkəzini genişləndirərək, onu 3 otaqdan ibarət sahəyə köçürməyi planlaşdırmışdır. Birinci otaq yerli və beynəlxalq trenerlər tərəfindən kompüter texnikası ilə keçirilən treninqlər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Burada treninqin aparılması üçün bir ədəd proyektor və ekran, 7 ədəd kompüter istifadə olunacaq. İkinci otaqda əsasən videokasetlərin istifadəsi ilə keçirilən treninq, xüsusən dillərin öyrənilməsi üçün treninq-klass kimi nəzərdə tutulmuşdur. Burada TV-video, yazı taxtası və eyni za-

manda ofis mebeli quraşdırılacaq. Üçüncü otaq isə trenerlərin istifadəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Burada lazım olan ədəbiyyat, müxtəlif tədris materialları toplanacaq. Otaqlar ilk növbədə təmir olunub, texniki avadanlıqla quraşdırılacaqdır.

Müvafiq layihənin həyata keçirilməsi istər Milli Kitabxananın, istərsə də respublika kitabxanalarının fasiləsiz təliminin daha dolğun və ətəflı təşkilinə kömək etmiş olacaq. Belə ki, burada kitabxanaçılar həm kitabxana-informasiyaya dair yeni-yeni proqramlarla tanış olacaq, həm özlərinin texniki vərdişlərini artıracaq, həm də dil öyrənmək üçün müəyyən imkanlar əldə edəcəklər. Tədris Mərkəzi eyni zamanda rayonlarda region üçün yerli trener-kitabxanaçıların yetişdirilməsinə şərait yaradacaq. Elektron kataloqların yaradılması üçün beynəlxalq standartların tətbiq olunmasında, nüfuzlu faylların (avtoritet fayl) işlənməsində, metodik təcrübi baza, kadr potensialı yaradılacaq. Həmçinin ACİ YF-nun (Soros fondu) keçirdiyi treninqlər üçün həmişə açıq olacaqdır.

ACİ YF-na təqdim olunan bu layihə 18075 ABŞ dolları həcmində qrant udmuşdur. Qrantın 12285 ABŞ dolları məbləğində hissəsinə texniki avadanlıq və avadanlıq üçün mebel alınmışdır. Layihə əsasında 1 ədəd server, 6 ədəd kompüter, 1 ədəd UPS-3000 VA, 1 ədəd UPS-2200 VA, 1 ədəd HUB 16 PORT 10 MB, 1 ədəd HUB 24 PORT 10/100 və digər avadanlıqlar alınmışdır. Bir ilə nəzərdə tutulan layihə qrafikə uyğun olaraq çox qısa bir müddətə otaqların təmirindən başlamışdır. Sonra əldə olunan texniki avadanlıq quraşdırılaraq, kitabxanaçıların sərəncamına verilmişdir. Layihə üzrə nəzərdə tutulan bütün treninq və seminarlar həyata keçirilmişdir.

Beləliklə, layihə aşağıdakı nəticələri əldə edə bilmişdir:

➤ çoxlu sayda ölkə kitabxanaçıları kitabxana işinə dair yeni-yeni proqramlarla tanış olmuş, özlərinin texniki vərdişlərini artırmış və xarici dil öyrənmək üçün müəyyən imkanlar əldə etmişlər;

➤ regionlarda yerli kitabxanaçılar tərəfindən treninqlərin keçirilməsi üçün proqramların işlənməsinə nail olunmuşdur;

➤ elektron kataloqun yaradılması üçün beynəlxalq standartların tətbiq olunmasına dair kitabxanalar arasında ilkin biliklərə nail olunmuşdur. Bu da kitabxana-bibliografiya işinin avtomatlaşdırılmasına dair geniş perspektivlər açır;

➤ regionlarda keçirilən seminarlar zona kitabxanalarının inkişafında mühüm rol oynamış, yerlərdə kitabxanaçıların ixtisasının artırılmasına böyük təsir göstərmişdir. Hətta bəzi kitabxanalar bu seminarlardan sonra donor təşkilatlarla əlaqələr yaratmış, onların

müsbəqələrinə layihələrlə iştirak etmiş və qrantlar udmuşlar. Bu da kitabxanaların layihələrlə fəaliyyətinin əsasını qoymuşdur.

Bununla da layihə qarşıya qoyduğu məqsədlərə nail ola bilmişdir.

2002-ci il may ayının 7-də Dövlət Kitabxanası layihənin təqdimat mərasimini keçirmişdir. Təqdimat mərasimində ABŞ-ın ölkəmizdəki səfiri Ross Uilson, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirinin müavini Sevda Məmmədaliyeva, Lukoyl Neft şirkətinin və ACİ YF-nun nümayəndələri, aparıcı kitabxanaların rəhbərləri və respublika ictimaiyyəti iştirak edirdi. Tədbirdə kitabxananın direktoru Leyla Qafurova Tədris Mərkəzinin yaradılmasından, keçirilən treninqlərdən, son illər ACİ YF ilə birgə əməkdaşlıqdan söhbət açmışdı. Tədbirdə eyni zamanda kitabxananın beynəlxalq əlaqələr üzrə direktor müavini Mələk Xanım Hacıyeva Tədris Mərkəzinin İNTERNET-dəki www.anl.aznet.org/training_senter ünvanlı saytının təqdimatını keçirmişdi. Saytda yerləşdirilən məlumatlar tədbir iştirakçıları tərəfindən çox maraqla qarşılanmışdı. Tədbir iştirakçıları ACİ YF və Lukoyl şirkəti tərəfindən birgə maliyyələşdirilən Puşkin kitabxanası çərçivəsində kitabxanaya alınan yeni ədəbiyyatın sərgisi ilə də tanış olmuşlar.

Yaddaqalan qruplardan biri respublikanın aparıcı kitabxanalarının direktorlarından ibarət qrup idi. Bu qrupda Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru Əmin Əfəndiyev, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının direktoru Tahir Sadiqov, F.Köçərli adına Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasının direktoru Fizurə Qasımova, Respublika Elmi Pedaqoji Kitabxanasının direktoru Tamilla İsmixanova, Respublika Elmi Tibb Kitabxanasının direktoru Aniyə Abuzərova, M.Seyidzadə adına Mərkəzi Şəhər Uşaq Kitabxanasının direktoru Rəhilə Rzayeva iştirak etmişdir. Kursun axırında aparıcı kitabxanaların direktorlarının iştirakı ilə «Dəyirmi masa» təşkil olunmuşdur. «Dəyirmi masa» zamanı kitabxanaların direktorları bu gün kitabxanalardakı vəziyyətdən, problemlərdən və qarşıda duran vəzifələrdən söhbət açmış və müzakirələr etmişlər. Müzakirə zamanı respublika ictimaiyyətinə müraciət olunması qərara alınmışdır. Müraciət 5 yanvar 2001-ci il «Azərbaycan» və «Ədəbiyyat» qəzetlərində çap olunmuşdur. Geniş müəhazirələrin nəticəsi olaraq müraciətdə milli mədəni sərəvətlərimizin mühafizəsi naminə respublikanın tanınmış kitabxanaçıları üzünü respublikada fəaliyyət göstərən dövlət, özəl nəşriyyatlara, mətbəələrə və digər poliqrafiya müəssisələrinə, kitab çapı ilə məşğul olan bütün hüquqi fiziki şəxslərə, öz vəsaitləri hesabına kitab çap etdirən müəlliflərə, qəzet və curnal redaksiyalarına tutaraq çap etdirdikləri məhsullarını dövlət arxivinin yaradılması, onların gələcək

nəşillərə çatdırılması məqsədilə kitabxanalarda toplanması işinə diqqətli olmağa səslədi.

Sözsüz ki, hər bir kitabxanada müraciətir ictimaiyyət arasında əks-sədasi hiss olunmuşdur. Müraciəti oxuyan neçə-neçə müəlliflər kitabxanalara üz tutmuş və öz kitablarını hədiyyə etmişlər.

Kitabxana direktorlarının bu kurslarda iştirakının bir əhəmiyyətli cəhəti də o olmuşdur ki, onlar bu kursların vacibliyi və mühümlüyünü görərək, öz kitabxanaçılarını bu proqramların diənilməsinə daha da cəlb etmişlər.

Tədris Mərkəzinin şəhər kitabxanaçıları üçün keçirdiyi «Müasir kitabxanalar və onların vəzifələri» adlı kursun böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Kurslarda respublikanın 48 şəhər kitabxanasından 258 nəfər kitabxanaçı iştirak etmişdir. Bu da kitabxanaçıları öz əmək fəaliyyətində yüksək professionalıq və peşəkarlıq göstərməyə imkanlar açmışdır. Mərkəz bu kursun qasaldılmış, icmal xarakterli proqramını respublikanın 14 bölgəsində rayon kitabxanaçıları üçün təşkil etmişdir. Eyni zamanda şəhər kitabxanaçıları üçün «UNIMARC və kataloqlaşdırma» adlı silsilə kurslar da təşkil edilmişdir. Bu kurslarda kitabxanaçılar kitabxana-bibliografiya işinin avtomatlaşdırılması, vahid kataloqlaşdırma prinsiplərinin yaradılması, *ISBD*, *MARC* formatı, nüfuzlu faylların yaradılması haqqında məlumatlar almışlar.

Hazırda Milli Kitabxananın Tədris Mərkəzi öz fəaliyyətini davam etdirərək, ölkə kitabxanaçıları üçün yeni-yeni proqramlar üzərində işləyir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Управление современной библиотекой: Настольная книга менеджера.* – М., ОГИ, 1999 –С.60.
2. *Управление современной библиотекой. Настольная книга менеджера.* – М., ОГИ, 1999 –С.60.
3. *Справочник библиотекаря / Под ред. А.Н.Ванеева, В.А.Минкиной.* – Санкт-Петербург, Профессия, 2000. – С.353.
4. *İsmayilov X.İ. Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sisteminin inkişaf tarixi (1918-2000-ci illər) : Monoqrafiya.* – B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2000. – S. 385.
5. *Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxanaçılıq əhsilinin inkişafı.* – B.: Maarif, 1987. – S.57.
6. *İsmayilov X.İ. Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sisteminin inkişaf tarixi (1918-2000-ci illər) : Monoqrafiya.* – B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2000. – S.386.